

УДК 821.161.2Прок09
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/44-3-21>

Оксана СЛІПУШКО,
orcid.org/0000-0002-7401-7492,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри історії української літератури,
теорії літератури та літературної творчості
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна) oksana-slipushko@ukr.net

Надія ЯНКОВА,
orcid.org/0000-0001-9189-625X
кандидат філологічних наук,
доцент
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна) nyankova@ukr.net

Меймей ХУАН,
orcid.org/0000-0002-9526-0934
аспірант кафедри історії української літератури,
теорії літератури та літературної творчості
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна) 1872596662@qq.com

ОБРАЗНА ПАРАДИГМА КНЯЗЬ-ГЕТЬМАН У ТРАГІКОМЕДІЇ ФЕОФАНА ПРОКОПОВИЧА «ВОЛОДИМИР»

У статті досліджуються особливості образної парадигми князь-гетьман у бароковій трагікомедії Феофана Прокоповича «Володимир». Наголошено на особливостях тлумачення історичної постаті середньовічного князя Володимира Великого, історичної події – запровадження ним християнства на теренах Русі. Акцентовано увагу на проєктуванні образу князя на сучасну автором постать гетьмана Івана Мазепи. Проаналізовано специфіку жанру трагікомедії, його вплив на формування образів. Світоглядні засади Ф. Прокоповича подані як такі, що поєднали в собі філософію, релігію, наукове переосмисленням головних ідей і впливів європейської філософсько-теологічної парадигми. Твір було присвячено гетьману Івану Мазепі та виставлено у Києво-Могилянській академії. Специфіка жанру репрезентується шляхом поєднання комічного, тобто смішного, і трагічного, тобто серйозного. Цей синтез реалізується на рівні системи образів та ідейно-тематичного спектру.

У центрі уваги Ф. Прокоповича перебуває колосальна історична подія – запровадження християнства в Русі. У цьому контексті автор репрезентує перебіг внутрішніх мотивів і спонук князя Володимира, апелює до його психології та внутрішнього світу. Історичною місією І. Мазепи Прокопович вважає збереження і розвиток традицій, започаткованих Володимиром. Так автор визначає і глобальну історичну ідею – бачення Козацької держави на чолі з гетьманом спадкоємницею Київської Русі. Відзначається, що в обох характерах і світоглядах героїв християнська віра є домінуючою, реалізується на рівні державної політики і громадських позицій. Тож І. Мазепа – спадкоємець князя Володимира, його історичний син. Така ідея про історичну спадкоємність Київської Русі для Гетьманщини утверджувалася і в козацьких літописах. Ф. Прокопович розвиває і подає її через образи героїв твору – Володимира як батька й Івана Мазепи як сина.

У статті детально проаналізовано структуру трагікомедії, визначено її складові частини, подано аналіз кожної з них. Відзначено специфіку представлення образів протягом розвитку дії драми. Загалом у трагікомедії Феофана Прокоповича «Володимир» сформовано художньо-естетичну модель образів князя і гетьмана. Вони об'єднані в художню парадигму, де образ Володимира проєктується на постать Івана Мазепи. Місія такої парадигми полягає у багатогранному висвітленні постаті сучасника автора – гетьмана. Прогресивні та реформаторські кроки князя подаються як такі, що притаманні характеру гетьмана так само. Образ і діяльність Івана Мазепи подаються в історичній перспективі, як продовження державницької, церковної та культурно-літературної справи Володимира Великого.

Ключові слова: парадигма, образ, Бароко, Просвітництво, трагікомедія, Феофан Прокопович, драма, шкільна драма.

Oksana SLIPUSHKO,

orcid.org/0000-0002-7401-7492

Doctor of Philology Sciences, Professor;

Head of Department of History of Ukrainian Literature, Theory of Literature and Literary Creativity

Study and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv

(Kyiv, Ukraine) oksana-slipushko@ukr.net

Nadija YANCOVA,

orcid.org/0000-0001-9189-625X,

Candidate of Philology Science,

Associate Professor at the Department of History of Ukrainian Literature,

Theory of Literature and Literary Creativity

Study and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv

(Kyiv, Ukraine) nyankova@ukr.net

Mejmej HUAN,

orcid.org/0000-0002-9526-0934

PhD student at the Department of History of Ukrainian Literature,

Theory of Literature and Literary Creativity

Study and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv

(Kyiv, Ukraine) 1872596662@qq.com

THE PARADIGM OF IMAGE OF PRINCE-HETMAN IN THE TRAGICOMEDY OF FEOFAN PROKOPOVICH "VLADIMIR"

The article examines the features of the figurative paradigm of the prince-hetman in the baroque tragicomedy of Feofan Prokopovich "Vladimir". It is emphasized on the peculiarities of the interpretation of the historical figure of the medieval Great Prince Vladimir; the historical event – the establishment of Christianity in Rus. Emphasis is also made on designing the image of the prince on the modern figure of Hetman Ivan Mazepa. The specific of tragicomedy, its influence on the formation of images are analyzed. F. Prokopovich's worldview is presented as the combination of philosophy, religion, and scientific rethinking of the main ideas and influences of the European philosophical and theological paradigm. The work was dedicated to Hetman Ivan Mazepa and exhibited at the Kyiv-Mohyla Academy. The specificity of the genre is represented by a combination of comic, which is realized at the level of the system of images and ideological and thematic spectrum.

In the center of F. Prokopovich's attention is a historical event – the establishment of Christianity in Rus. In this context, the author represents the course of internal motives and motives of Prince Vladimir; appeals to his psychology and inner world. Prokopovich considers the preservation and development of the Vladimir's traditions as the historical mission of I. Mazepa.

This is the way of the author's definition of the global historical idea - the vision of the Cossack state led by the hetman, the successor of Kievan Rus. It is noted that in both the characters and worldview of the heroes of the Christian faith is dominant, implemented at the level of public policy and social positions. Therefore, I. Mazepa is the successor of Prince Volodymyr, his historical son. This idea of the historical heritage of Kievan Rus for the Hetmanate was confirmed in the Cossack chronicles. F. Prokopovich develops and presents it through the images of the heroes of the work – Vladimir as a father and Ivan Mazepa as a son. It is analyzed the detailed structure of tragicomedy, identifying its components, providing the analysis of each of them. The specifics of the representation of images during the development of the drama are noted. In the tragicomedy of Feofan Prokopovich "Vladimir", an artistic and aesthetic model of the images of the prince and the hetman is formed. They are combined into an artistic paradigm, where the image of Vladimir is projected onto the figure of Ivan Mazepa. The mission of such paradigm consists in multifaceted illumination of the figure of the author's contemporary – the hetman. The prince's progressive and reformist steps are presented as characteristic of the hetman. The image and activities of Ivan Mazepa are presented from a historical perspective, as a continuation of the state, church and cultural-literary work of Vladimir the Great.

Key words: *paradigm, image, Baroque, Enlightenment, tragicomedy, Feofan Prokopovich, drama, school drama.*

Постановка проблеми. Феофан Прокопович – письменник, філософ, релігійний і політичний діяч доби Пізнього Бароко. Творча спадщина письменника хоч заснована на автентичній традиції, проте позначена суттєвими впливами європейської культури, зокрема західної. Джерелом цього став перехід митця в унію і прийняття греко-католицизму під іменем Самуїла для того,

щоб здобути право навчатися в Римській єзуїтській колегії святого Атанасія. Саме тут він близько познайомився з ідеями Ренесансу, Реформації, Класицизму, західноєвропейською філософією та літературою. Повернувшись до Києва після мандрів Європою, 1704 р. Феофан Прокопович знову прийняв православну віру, обійнявши посаду професора Києво-Могилянської академії.

На той час вона «була своєрідним містком між західноєвропейським та українським культурним простором. Тут переосмислювалися визначальні концепти європейського буття, інтегруючись у національну духовну парадигму» (Сліпушко, 2012: 259). Ф. Прокопович був викладачем ряду навчальних курсів, зокрема поетики, риторики, філософії. 1710 р. письменник став ректором Києво-Могилянської академії. У стінах навчального закладу синтезувалися багаті надбання європейської освіти, науки, культури згідно з православно-руськими культурними традиціями. Тут поширювалися та осмислювалися європейські цінності, адаптуючись до українського культурного простору, синтезувалися традиції Бароко, Класицизму і Просвітництва.

Світоглядні засади Ф. Прокоповича поєднали в собі філософію, релігію, наукове переосмислення головних ідей і впливів європейської філософсько-теологічної парадигми. Перу Прокоповича належать трактати «Про поетичне мистецтво» і «Про риторичне мистецтво», де представлено теорію поезії та риторики. 1716 р. з волі царя Петро I Ф. Прокопович переїздить до Санкт-Петербургу, інтегруючись у політичну діяльність, яка була не на користь Русі-Україні. Проте наукова, філософська і літературна спадщина «київського» періоду життя і діяльності письменника є важливим надбанням української літературної традиції. Рішення про зміну Києва на Санкт-Петербург далось мислителю не просто: «Феофан, маючи великий потяг до занять наукою, не хотів кидати Академії з її бібліотекою, з її атмосферою ідейного спілкування, палких обговорень наукових проблем тощо. Він розумів, що адміністративні посади не дадуть йому виявити себе як вченого. Цілий рік він зволікав з від'їздом, однак був змушений підкоритись наказові царя» (Нічик, 1979: 78).

Творчу спадщину Ф. Прокоповича репрезентують вірші, проповіді, драми, філософські трактати «Поетика», «Риторика», «Математика» та ін. Визначальною рисою художнього мислення письменника був синтез буквального підходу до розуміння Святого Письма з алегоричним, що зумовлювалося бароковим світоглядом із його захопленням символізмом і алегоризмом. Важливого значення надавав Ф. Прокопович розуму, раціональному усвідомленню головних ідей і тез Біблії. Він осмислює питання віри і науки, зв'язку теології з філософією. Стиль його творів характеризується неприйняттям барокової поетики, багатой на символи й алегорії. Він віддавав перевагу простоті у формулюванні думок, що свідчила про його перебування у точці перетину Бароко і Класицизму. На думку В. Шев-

чука, Ф. Прокопович, розробляючи власну поетику, проголошував ідеї, які свідчили про його тяжіння до класицизму і заперечення барокової художньої концепції: «Особливістю творчості Т. Прокоповича було зокрема те, що він намагався очистити теорію поезії від надмірної барокової формалістики, доведеної в кінці XVII ст. до крайності, тобто Ф. Прокопович хотів повернути українську літературу до класицизму» (Шевчук, 2005: 307). Письменник орієнтувався на класичні зразки. У своїй теорії поезії він обстоює думку про необхідність відходу від курйозних віршів, надання переваги простій віршовій формі, чіткому стилю.

Аналіз досліджень. Окремі аспекти трагікомедії драми Ф. Прокоповича «Володимир» досліджували П. Білоус, І. Ісиченко, О. Сліпушко, М. Сулима, В. Шевчук та ін. Проте парадигма *князь-гетьман* у творі письменника не була предметом окремої розвідки. Натомість написаний 1705 р. твір репрезентує специфіку образної системи української драматургії XVIII ст. О. Сліпушко акцентувала увагу на новаторстві Ф. Прокоповича, зазначаючи, що «фактично драма Феофана Прокоповича стала суттєвим проривом у тогочасній українській літературі, синтезувавши у собі весь попередній досвід української драматургії та водночас ставши новим словом. Фактично тут усе було нове – сюжет, змалювання образів, авторська позиція, показ психології внутрішнього розвитку героїв» (Сліпушко, 2012: 261). На той час своїм твором «Володимир» письменник репрезентував факт наявності нового типу європейської драми у національному письменстві. Навчання в Римі вплинуло на світогляд Феофана Прокоповича, який тепер ґрунтувався на європейській моделі мислення, яку письменник інтегрував у контекст автентичної традиції. А драма «Володимир» стала наочним підтвердженням і виявом нових західноєвропейських поглядів автора. Певною мірою твір позначений схожістю з драматичними творами В. Шекспіра, на що звертав увагу П. Білоус. Учений проводить типологічні паралелі трагікомедії «Володимир» Ф. Прокоповича та «Гамлета» В. Шекспіра, порівнюючи парадигми образів головних героїв. На думку вченого, традиції європейської драматургії осмислювалися українською літературою, інтегрувалися в національний контекст, створюючи синтез європейських і українських ідей: «Зіставлення деяких образів, думок, мотивів в обох п'єсах дає можливість припустити, що дух шекспірівського драматичного мистецтва поширювався в Україні вже на початку XVIII ст., про що свідчить драматургія і поетика такої української п'єси, як «Володимир».

Не йдеться про безпосередні впливи, а про те, що українська шкільна драма, до якої традиційно відносять твір Ф. Прокоповича, вивільнялася від середньовічної тематики і поетики, поступово розвивалася, рівняючись на європейські взірці» (Білоус, 2012: 156). Так формувалася естетична модель мислення у творчості Ф. Прокоповича, а національна драматургія інтегрувалася в західно-європейський культурний простір.

Мета статті полягає в аналізі особливостей образної парадигми *князь-гетьман* у трагікомедії Ф. Прокоповича «Володимир», дослідженні впливів на неї жанру твору.

Виклад основного матеріалу. Твір від самого початку було присвячено гетьману Івану Мазепі, якого урочисто іменовано «превеликим ктитором Києво-Могилянської академії». Вперше трагікомедію було поставлено на сцені 3 липня 1705 р. у стінах академії. Ф. Прокопович чітко дотримується класичного принципу єдності дії, часу, місця. Новаторством письменника стало жанрове визначення твору – «трагікомедія». Таким чином він визначає те, що у трагікомедії синтезувалося смішне, комічне, дотепне із серйозним, поважними, сумним. Специфіка жанру репрезентується шляхом поєднання комічного і трагічного, тобто серйозного, що реалізується на рівні системи образів та ідейно-тематичного спектру. У центрі уваги Прокоповича перебуває колосальна історична подія – запровадження християнства в Русі. У цьому контексті автор репрезентує перебіг внутрішніх мотивів і спонук князя Володимира, апелює до його психології та внутрішнього світу. Подані у творі філософські розмови князя з грецьким Філософом, синами Борисом і Глібом визначають твір як такий, що має глибокий філософський зміст, базований на художньому тлумаченні автором історичних фактів. Варто наголосити, що Феофан Прокопович не ставить собі за мету дотримуватися історичної достовірності. Натомість факти минулого потрібні йому для того, щоб поставити актуальну для його часу ідею прогресу, його боротьби і протистояння з регресом. Прокопович творить складний і багатоаспектний образ князя Володимира, який розкривається через філософські міркування, внутрішню еволюцію, зміни у психологічному стані. Врешті він подає образ могутнього правителя, котрий приймає цивілізаційне рішення, покликане змінити поступ Києворуської держави.

У комічному низькому стилі описані образи язичницьких жерців Куроїда, Піяра, Жеривіла. Їхні розмови вибудовуються у комічному і зниженому тоні, без серйозного змісту. М. Сулима визначає трагікомедію Ф. Прокоповича «Володимир»

як різновид історичної, а також власне релігійної, драми: «Отож, маємо власне релігійну драму, в якій немає місця ніяким іншим переживанням, крім тих, які пов'язані з проблемою вибору віри, драму, зіперту на агіографічну традицію. Однак цінність «Володимира» полягає в іншому: вперше в українській драматургії на сцену виходить мислячий герой» (Сулима, 2010: 203). Відбувався суттєвий вплив європейського єзуїтського театру на становлення і розвиток нової української барокової драми історичного спрямування.

Композиція твору дуже чітка і продумана. Вона представлена прологом, п'ятьма діями, епілогом. Наприкінці виступає хор на чолі з апостолом Андрієм Первозваним. Загалом Ф. Прокопович є автором власної теорії драми, коли драматичний твір містить п'ять дій: пролог – протагизис (стислий виклад драми), друга дія – епітагизис (зав'язка події), третя і четверта дії – катастазис (кульмінаційний момент), п'ята дія (розв'язка твору). Таким чином побудовано трагікомедію «Володимир». Пролог містить авторське звернення до Івана Мазепи під час відвідин гетьманом прем'єри драми. Автор із пієтетом називає Мазепу «ясновельможним паном, ктитором і добродієм», якому «зведення вітчизни цієї Володимирової після царя є від Бога вручене» (Прокопович, 2006: 40).

Важливою рисою є представлення Мазепи як наступника князя Володимира, його названо гідним продовжувачем справи середньовічного володаря. Владу гетьмана він вважає дарованою Богом. Звертаючись до І. Мазепи, Ф. Прокопович закликає його бачити в образі Володимира себе самого: «Зри себе самого у Володимирі, зри у видовищі цьому, як у дзеркалі, свою хоробрість, свою славу, свій союз любові з монаршим серцем, своє правдиве добролюб'я, свої щирі до православної апостольської єдиної церкви католицької віри нашої ревність та дбання» (Прокопович, 2006: 40). Історичною місією І. Мазепи Прокопович вважає збереження і розвиток традицій, започаткованих Володимиром. Так автор визначає і глобальну історичну ідею – бачення Козацької держави на чолі з гетьманом спадкоємицею Київської Русі. Для обох християнська віра є домінуючою в структурі держави і суспільства. Тож І. Мазепа – спадкоємець князя Володимира, його історичний син. Така ідея про історичну спадкоємність Київської Русі для Гетьманщини утверджувалася і в козацьких літописах. Ф. Прокопович розвиває і подає її через образи героїв твору – Володимира як батька й Івана Мазепи як сина. Як наголошує В. Шевчук, Володимир – це алегорія І. Мазепи. У біографіях цих історичних діячів немає

прямих аналогій, тому зв'язок між ними кровний і духовний: «Володимир – алегорія Івана Мазепи <...> подається не конкретно, примінено до життя одного й другого, а абстрактно, через понятійні постулати, на мислительному рівні. Про вживання саме такого типу аналогії є пряма вказівка автора: Володимир – батько, Мазепа – син його в душі: отже, батько й син подібні поміж себе, але обидва живуть своїм життям й колізії його мають неподібні, хоч кровний та духовний зв'язок поміж ними нерозривний. І справді, коли б почали оглядати життя І. Мазепи й накладати його на життя Володимира, то потрапили б у тупець – аналогій тут нема» (Шечук, 2005: 310).

Перша дія драми (протазис) представляє переживання Ада через намір князя Володимира запровадити християнство. Ад випускає на землю дух Ярополка, щоб він попередив про небезпеку язичницьких жерців. У монолозі Ярополк називає Володимира братовбивцею і ворогом, звинувачує його у вбивстві. Він вигукує, що така людина не має права на правління державою: «Володимирів брат я. Ні! Голос то ложний, Не брат є Володимир, бо брат мій безбожний Братовбивця!... То ворог, супостатець, моєї жрець крові!» (Прокопович, 2006: 40). Ярополк звинувачує Володимира у своїх стражданнях, звертаючись до язичницьких богів, попереджає їх про небезпеку прийняття Володимиром християнства як державної релігії: «Християнський закон хоче взяти, Намислив від богів-бо він наших відстати – Таке бажа» (Прокопович, 2006: 45). Жеривіл обіцяє просити язичницьких богів допомогти перешкодити Володимиру запровадити християнство. У другій дії (епітазисі) подано бесіду жерців Куроїда, Піяра і Жеривіл на святі в честь бога Перуна. Жеривіл несе звістку про небезпеку запровадження християнства князем. Він хоче кликати бісів Світу, Огуди й Тіла для боротьби з Володимиром і християнською вірою. Біси підтримують Жеривола. Так, біс Світу говорить, що Володимир прагне перейняти релігію у греків, що є швидким і необдуманим рішенням: «Коли ж бо безумний, Так учинить: од греків прийме оту зваду, Вподобиться, пізнайте (таки на принаду) Костантину отому...» (Прокопович, 2006: 53). Біс Огуди згадує минулі гріхи Володимира, рішення прийняти християнство називає спробою спокутувати гріхи: «Князь Володимир ймення мав добре і славне. Був мужній, тож Христові, гадаю, служити Не мав потреби. Як же кров рідну пролити Держнув, то сан князівський вчинив за мерзоту І став Христу любий від того достоту» (Прокопович, 2006: 54). Він обіцяє вселити князю «хрестоненависні» думки і помисли, аби перешкодити запровадженню християнства.

Біс Тіла каже, що князь мав триста жінок, колись сварка за жінку стала причиною війни між князями: «Він весь безумовно У стрілах моїх, триста стріл, трутою впитих, Занурив йому в серце – жінок триста скритих – Він біситься любов'ю» (Прокопович, 2006: 55).

У катастазисі (третя і четверта дії) міститься кульмінаційний момент драми, зокрема прийняття Володимиром рішення про державну релігію. Так розкривається психологічний стан князя. Події розгортаються у княжому палаці. Спочатку показано Володимира і його синів Бориса і Гліба. Володимир осмислює вибір між язичництвом і християнством, радиться з грецьким філософом і синами. Останні вказують батькові на необхідність пізнати християнську віру. Жеривіл приходить, аби донести до Володимира волю язичницьких богів, які нібито почали хворіти, бо Володимир уже не приносить жертви, як раніше. Великий князь відкриває суть своїх роздумів щодо прийняття християнства: «Послухай мою ти, Жериволе, пораду: це маємо збути. Бога більшого візьмем» (Прокопович, 2006: 60). Він запрошує Жеривола до розмови з Філософом.

Свій візит до княжого палацу Філософ пояснює повелінням царя та з власної волі. На прохання Володимира Філософ тлумачить головні принципи християнства. Дискусія розгортається між Жериволом і Філософом, котрі репрезентують цілком супротивні позиції щодо майбутньої релігії Русі. Насамперед у них різне розуміння Бога. Жеривіл кидає Філософові звинувачення у незнанні Бога: «Оце так славимий Філософ! Чужих знає, не знає Бога свого. Не знає, у кого вірить. Глянь, княже, якого Учителя ти маєш» (Прокопович, 2006: 67). На думку Володимира, це викликано обмеженістю Жеривола, цілковитим нерозумінням релігії. Мовляв, тогочасне духівництво погано освічене, що зумовлює проблеми в державі: «Не треба, ні закону, ні в осуд давати Державу нашу, рід наш жорсткий, безслівний, Письмо він ненавидить – у тому є винний» (Прокопович, 2006: 67). Автор робить проєкцію на духівництво свого часу і Мазепи, втілюючи через образи жерців регресивне духовенство, яке шкодить реформам Мазепи.

Таким чином Ф. Прокопович осмислює проблему освіти, наголошуючи на важливості навчатися все життя, адже освічені люди здатні будувати сучасну державу. Ефективність суспільного життя він пов'язує з рівнем освіти, зокрема її поширенням у народі. Розмова Філософа і Жеривола, на думку В. Литвинова, має алегоричний підтекст, уособлюючи ідею боротьби Просвітництва з неосвіченістю: «Під виглядом боротьби християнства з поганством

автор зображує актуальну на той час боротьбу Просвітництва з невіглаством, де перше в нього ототожнюється з прогресом, а друге – із застоєм. У суперечці з грецьким «філософом» невіглас-жрець Жеривол, не вміючи заперечити щось по суті, відповідає лише лайкою, криками та погрозами. Як князеві Володимир, так і всім іншим стає зрозумілим, що це – від неосвіченості. Боротьба закінчується перемогою «філософа», тобто перемогою Просвітництва над невіглаством церковників» (Литвинов, 2006: 66).

Саме алегоризм становить головний конфлікт драми і визначає суть парадигми *князь-гетьман*. Прокопович тлумачить ідею християнства як ідею прогресу, розвитку. По суті, у конфлікті між двома групами персонажів твору – прихильниками язичництва, тобто регресу, і християнства, тобто прогресу, – репрезентовано традиційну боротьбу консервативного і новаторського, нецтва й науки, освіченості. Філософ інтерпретує Володимирі ідеї християнської релігії, наголошуючи, що Бог невидимий і тільки за такої умови може існувати віра: «Коли б був видимий Він для людини й також не був би множимий Собор багатобожжя, ніколи-бо віри Теж не могло би бути по світі безмір'я. Бо віра – значить вірить у річ таємничу» (Прокопович, 2006: 68). У творі детально показано психологічний стан князя, його роздуми і сумніви під час прийняття історичного рішення. Автор акцентує увагу на зміні психологічного стану Володимира під час прийняття рішення, показі внутрішніх роздумів і протистоянь, що є новаторським кроком Ф. Прокоповича. Насамперед його відкриття полягає у зверненні до внутрішнього світу героя, показі тієї боротьби в душі, що зумовлює динаміку дії твору. Загалом цей вибір визначальний особисто для князя і майбутнього держави. Індивідуальне рішення володаря Русі зростає до загальнодержавного і національного рівня. Князь бачить віру визначальним складником європейського поступу Русі. Такою ж була і позиція Мазепи.

Роздуми і сумніви Володимира подано в його монологі, який побудовано у формі запитань до себе самого: «І скажуть не лише Таке (мені це серце вражає лютіше) – Вістять, що не для віри заміною віру, А страху ради, щоби явленному миру Подати міцність, ніби страшні в війни греки Були мені...» (Прокопович, 2006: 76). Внутрішній монолог Володимира еволюціонує у боротьбу зі спокусами Біса Зваби: «Верни, Володимире, верни біг поспішний І зупинись, послухай мій плач безутішний» (Прокопович, 2006: 79). Чим далі, тим більше сумніви князя перетворюються на впевненість, що дає йому підстави прийняти остаточне рішення на користь християнства.

Спостерігаємо своєрідну внутрішню еволюцію в образі Володимира: від сумнівів і вагань до твердого переконання щодо правильності прийняття і запровадження християнства як особистої та державної віри. Ф. Прокопович наголошує, що у прийнятті рішення Володимиром остаточну роль відіграли не слова грецького філософа, а синів Бориса й Гліба. Філософ відкрив князеві головні положення християнства, а вибір Володимир зробив сам. Прокопович доводить, що запровадження християнства – це рішення, котре визріло у світогляді Київській Русі, на автентичній основі. Воно реалізувалося з особистої волі Володимира і стало результатом внутрішнього вибору князя. Це рішення внутрішнє, а не зовнішнє.

П'ята дія містить розв'язку твору через діалог Куроїда й Піяра, які просять про жертву, страждаючи від голоду (Володимир заборонив приносити язичницькі жертви). Тим часом виконується наказ Володимира знищити язичницьких ідолів, за чим наглядають Мечислав і Хоробрий. Мечислав сповіщає про остаточне рішення князя запровадити християнство. Вісник і повідомляє, що християнським іменем Володимира є Василь. Він передає послання від князя про те, як він прийняв хрещення. Це пояснюється Володимиром як духовне і навіть фізичне оновлення, перехід від тьми до світла, правдивої віри: «На милість Божу прийшов я до світла Від тьми, яка стояла, покинув кумири бездушні, дійшовши правдивої віри – Закон узяв правдивий... В Христа я одягнувся, а скверну потворну, В якій народився, омив цілковито Я хрещення таїнством. Звістилось відкрито Від Бога нам чудесно: коли опустився У купіль я святую, тоді оновився» (Прокопович, 2006: 88). Загалом це велика еволюція образу. Її завершення спостерігаємо у завершальній частині твору – хорі апостола Андрія на чолі ангелів. Апостол Андрій прославляє хрещення Русі, пророкує майбутні історичні події, зокрема вбивство Бориса і Гліба братом, напад Багтя на Київ, згадує митрополита Варлаама Ясинського й Івана Мазепу. Апостол Андрій звеличує гетьмана за військові справи, внесок у культурний розвиток держави: «Цих хоромин зиждатель – Іван всеславимий» (Прокопович, 2006: 92).

Висновки. Отже, образ князя Володимира у драмі Ф. Прокоповича «Володимир» є динамічним, заснованим на ідеї еволюції та зміни. Ф. Прокопович показує шлях душі й розуму князя до досягнення суті християнства та прийняття ним рішення самому охреститися і Русь хрестити. Бачимо релігійне звеличення князя поряд із піднесенням його державницького таланту. У творі поєдналися панегіризм утворенні образу князя і його глибокі

психологічні характеристики. Ці два чинники проєктуються і на образ гетьмана. Володимир здійснив подвиг особистий і державний, обидва історичного значення. Офіційне запровадження християнства в Русі як державної релігії репрезентовано як результат внутрішніх духовних пошуків і здобутків Володимира. Він прийшов до віднайдення істини, що заклало основу для подальшого успішного розвитку Києворуської держави.

Загалом у трагікомедії Феофана Прокоповича «Володимир» сформовано художньо-естетичну

модель образів князя і гетьмана. Вони об'єднані в художню парадигму, де образ Володимира проєктуються на постать Івана Мазепи. Місія такої парадигми полягає у багатогранному висвітленні постаті сучасника автора – гетьмана. Прогресивні та реформаторські кроки князя подаються як такі, що притаманні характеру гетьмана також. Образ і діяльність Івана Мазепи подаються з історичної перспективи, як продовження державницької, церковної та культурно-літературної справи Володимира Великого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоус П. Трагікомедія «Володимир» Ф. Прокоповича і «Гамлет» В. Шекспіра. *Ренесансні студії*. Київ : Гельветика, 2012. Вип. 18–19. С. 151–156.
2. Литвинов В. Чи був Феофан Прокопович раннім просвітником? *Київська академія*. 2006. Вип. 2–3. С. 63–73.
3. Нічик В.М. Суспільно-політичні погляди Ф. Прокоповича. *Філософські твори*. Київ : Наукова думка, 1979. Т. 1. С. 77–100.
4. Прокопович Ф. Володимир . Слово многоцінне: хрестоматія української літератури, створеної різними мовами в епоху Ренесансу (друга половина XV – XVI століття) та в епоху Бароко (кінець XVI – XVIII століття). Київ: Аконті, 2006. Т. 4. С. 36–96.
5. Сліпушко О. «Володимир» Феофана Прокоповича як українська просвітницька класицистична драма. *Література. Фольклор. Проблеми поетики*. 2012. Вип. 36. С. 259–263.
6. Сулима М. Особливості української драматургії XVII-XVIII ст. *Українська драматургія XVII-XVIII ст.* Київ: Стилос, 2010. С. 90–217.
7. Шевчук В. Теофан Прокопович. Життя і творчість. *Муза Роксоланська: Українська література XVI-XVIII ст. Розвинене Бароко. Пізнє Бароко*. Київ: Либідь, 2005. Кн 2. С. 306–318.

REFERENCES

1. Bilous P. Tragicomedija «Volodymyr» F. Prokopovycha i «Gamlet» V. Shekspira [Tragicomedy “Vladimir” by F. Prokopovich and “Hamlet” by W. Shakespeare] Renaissance studios. Kyiv: Helvetica, 2012. Vyp. 18–19. pp.151-156. [in Ukrainian].
2. Lytvynov V. Chy був Feofan Prokopovych rannim prosvitnykom? [Was Feofan Prokopovich an early educator?]. Kyivan Academy. Kyiv: Natsionalii universitet “Kyivo-Mohylanska Akademia”, 2006. Vyp. 2-3. pp. 63-73. [in Ukrainian].
3. Nychyk V. M. Susupilno-politychni pogljady F. Prokopovycha [Social-political views of F. Prokopovich]. Philosophical works. Kyiv: Naukova dumka, 1979. T. 1. pp. 77–100. [in Ukrainian].
4. Prokopovych F. Volodymyr [Volodymyr]. The valuable word: a textbook of Ukrainian literature written in different languages both in Renaissance (second half of the 15th–16th centuries) and Baroque era (late 16th–18th centuries). Kyiv: Akonit, 2006. Kn. 4. pp. 36–96. [in Ukrainian].
5. Slipushko O. «Volodymyr» Feofana Prokopovycha jak ukrajinska prosvitnytska klasysystychna drama. [“Vladimir” by Feofan Prokopovich as a Ukrainian educational classicist drama]. Literature. Folklore. Problems of poetics. Kyiv: Kyivskiy universytet, 2012. Vyp. 36. pp. 259–263. [in Ukrainian].
6. Sulyma M. Osoblyvosti ukrajinskoji dramaturgiji XVII-XVIII st. [Specific of Ukrainian drama of 17th–18th centuries]. Ukrainian drama of 17th–18th centuries Kyiv: Stylos, 2010. pp 90-217. [in Ukrainian].
7. Shevchuk V. Teofan Prokopovych. Zhyttja i tvorchist [Teofan Prokopovich. Life and work]. Muse of Roxolana: Ukrainian literature of the XVI-XVIII centuries. Developed Baroque. Late Baroque. Kyiv: Lybid, 2005. Kn. 2. pp. 306-318. [in Ukrainian].